

بیک مبان لواز

محمد جعفر قاضی عسکر
بخش تئوری: پوریا پاکشیر

© r.h.pub

اصفهان، خیابان شیخ صدوق شمالی،
خیابان کاخ شرقی، کوچه ۲، پلاک ۹،
واحد ۱ ۲۷۹۴ ۳۶۶۴-۰۳۱

تئوری مبانی تنبک نوازی (جلد ششم)

تألیف: محمد جعفر قاضی عسکر

بخش تئوری: پوریا پاکشیر

ناشر: خانه‌ی رود / صاحب امتیاز: نوید پدرام

نوبت چاپ: اول / پاییز ۱۴۰۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

طراحی جلد: امیررضا خوردآزاد

حروف چینی و صفحه‌آرایی: الهه صدر ارحامی

نت نویسی کامپیوتری: الهه صدر ارحامی

ویراستار: مهدی همایون سیرت

عکاس: سجاد جهان‌شاه

طراح: شیما اطمینان

لیتوگرافی: طاها

چاپ: کنعان

صحافی: سپاهان

شابک دوره: ۳-۱۸-۹۷۸-۶۲۲-۷۹۴۰

شابک: ۸-۹۷-۹۷۸-۶۶۲-۷۹۴۰

سرشناسه: قاضی عسکر، سیدمحمدجعفر، ۱۳۶۳-

عنوان و نام پدیدآور: تئوری و مبانی تنبک‌نوازی /

محمدجعفر قاضی عسکر؛ بخش تئوری پوریا

پاکشیر؛ ویراستار مهدی همایون سیرت؛ عکاس

سجاد جهان‌شاه. طراح شیما اطمینان

مشخصات نشر: اصفهان: خانه رود، ۱۴۰۱-

مشخصات ظاهری: ج: مصور، جدول

شابک: دوره ۳-۱۸-۹۷۸-۶۲۲-۷۹۴۰

شابک: ج: ۱: ۲-۰۲-۹۰۱۴۶۸۷-۰۰۰-۹۷۹

ج: ۲: ۱-۹-۹۰۱۴۶۸۷-۰۰۰-۹۷۹

ج: ۳: ۲-۶-۹۰۱۴۶۸۷-۰۰۰-۹۷۹

ج: ۴: ۳-۳-۹۰۱۴۶۸۷-۰۰۰-۹۷۹

ج: ۵: ۴-۰-۹۰۱۴۶۸۷-۰۰۰-۹۷۹

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

موضوع: تنبک - آموزش

Zarb -- Instruction and study

موسیقی برای تنبک - پارتیسیون

Zarb music -- Scores and parts

شناسه افزوده: پاکشیر، پوریا، ۱۳۶۲-

رده بندی کنگره: MT۷۲۵

رده بندی دیویی: ۷۸۹/۶۵

شماره کتابشناسی ملی: ۸۸۹۱۲۴۱

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب

برای مؤلف محفوظ است.

استفاده از متن کتاب با ذکر منبع، بلامانع است.

مرکز پخش و توزیع: اصفهان آموزشگاه موسیقی عارف

۰۳۱۲۲۶۵۵۴۶۷

۰۳۱۲۲۷۵۰۶۴۰

۰۹۰۲۱۲۱۰۱۲۷

در ادامه، یکی از این شاخصه‌ها را بررسی می‌کنیم: «جابه‌جایی توده‌های صوتی بین دست‌ها»، که البته در در برخی از قطعات این کتاب آموزشی نیز، جهت آشنایی مختصر هنرجو با این سبک نوازندگی، به آن اشاره شده است.

در تنبک‌نوازی‌های نوید افقه، چه در اتوذهای آموزشی و چه در قطعات ارائه‌شده در قالب تکنوازی یا گاه هم‌نوازی، جابه‌جایی حرکات دست بالا و پایین بسیار دیده می‌شود؛ به این ترتیب که پنجه‌گذاری در یک توده صوتی به صورت برگردان خود نیز ارائه می‌گردد. در این فرآیند هر حرکتی که توسط یک دست روی تنبک نواخته می‌شود، توسط دست دیگر نیز قابل اجراست و تمام جملات و متیف‌ها به شکل معکوس شده خود (به این معنی که فقط جای دست بالا و پایین عوض شوند اما جمله بدون تغییر باقی بماند) قابل اجرا هستند. البته نمونه‌هایی از این جابه‌جایی‌ها در کتاب‌های آموزشی محمد اسماعیلی و بهمن رجبی نیز به چشم می‌خورد. انتقال یک توده صوتی از دست بالا به پایین (یا برعکس) عمدتاً توسط دو نت واسط اتفاق می‌افتد. تا قبل از این سبک تنبک‌نوازی، انتقال توده صوتی از یک دست به دست دیگر تنها به شکل محدود و ساده خود (یعنی به صورت توده‌های صوتی شامل فقط یک نت) توسط نوازندگان ارائه می‌شد.

در نت‌نگاری زیر این انتقال توده صوتی (که از دهه ۱۳۷۰ تا کنون بین تنبک‌نوازان بسیار مرسوم بوده و عمدتاً در وزن شش‌تایی اجرا می‌شود) نمایان است. در این نت‌نگاری، نت‌هایی که مشخص شده‌اند به‌توالی با دست‌های پایین و بالا اجرا می‌شوند و جابه‌جایی دست‌ها بین این نت‌ها توسط دو نت واسط (این‌جا شامل هشت ریز و هفت ریز) صورت می‌پذیرد. چنان‌که دیده می‌شود، یک نت توسط دست پایین (در اینجا تم) اجرا می‌شود و سپس توسط دو حرکت (به ترتیب هفت ریز و هشت ریز) نوبت به اجرای دست بالا (پلنگ) می‌رسد، و سپس توسط همان دو حرکت، اما به شکل برعکس (به ترتیب هشت ریز و هفت ریز) باز نوبت به اجرای دست پایین می‌رسد و این روند تکرار می‌شود و نت‌های متعددی توسط دست پایین و بالا معرفی می‌شوند. به‌طور کلی می‌توان گفت که پنجه‌گذاری‌ها در نوازندگی‌های پیش از دهه ۱۳۸۰ به صورت ... ۸۷۸۷، یعنی اجرای فقط یک نت توسط هر دست، اتفاق می‌افتاد.

در سبک نوازندگی افقه تعداد نُت‌های اصلی (که قبلاً یک نُت بود) می‌تواند افزایش یابد و جابه‌جایی توده‌های صوتی در وزن‌های دیگر (غیر از شش‌تایی) نیز معرفی و اجرا شوند. شکل پنجه‌گذاری در این سبک نوازندگی نسبت به قبل تا حدودی متنوع‌تر ارائه می‌شود، مثلاً به شکل‌های ۸۷۸۸۷۷۸۷ یا ۸۷۷۷۸۷۸۷. در نمونهٔ زیر^۱ که بخش‌هایی از یک اتود از ساخته‌های افقه است، مشاهده می‌شود که توده‌های صوتی بیش از یک نُت با آمدن دو اشارهٔ پشت‌سرهم از دست پایین به دست بالا منتقل می‌شود. در مثال زیر به نحوی مسئلهٔ رتروگراد^۲ افقی نیز در پنجه‌گذاری دیده می‌شود.

The image shows three staves of musical notation in 2/4 time. The first staff has a right-pointing arrow above it. The notation consists of eighth notes with accents (^) above them. The first two staves show a sequence of notes with accents that move from the lower hand to the upper hand, indicated by arrows. The third staff shows a similar sequence with a '2' above the notes, possibly indicating a second measure or a specific rhythmic value.

در طول این مجموعهٔ آموزشی شش‌جلدی، جعفر قاضی‌عسکر تلاش کرده تا علاوه بر پرداختن به جریان اصلی و محوری مجموعه (یعنی آموزش تنبک‌نوازی کلاسیک)، با آوردن تمرین‌ها و اتودهای متعدد هنرآموز تنبک را به تدریج با «جابه‌جایی توده‌های صوتی بین دست‌ها» در سبک^۳ تنبک‌نوازی افقه آشنا کند. این تمرین‌ها به شکل هدف‌مندی در قالب درس‌های ساده در جلد اول (برای معرفی پنجه‌گذاری‌های ذکرشده در این سبک نوازندگی) ارائه می‌شوند و در طی جلدهای بعد، به‌مرور، با شکل‌های متنوع‌تر و پیچیده‌تری می‌آیند که به‌طور کلی برگرفته از سبک نوازندگی مذکور هستند.

۱ - این نُت‌نگاری بخش‌هایی از تمرین کد ۱۰۳ است که در مجموعه اتودهای نوید افقه (با عنوان زبان نخست) در فضای مجازی منتشر شده است.

۲ - همان تقارن آینه‌ای که در درون هر میزان نسبت به پنجه‌گذاری وجود دارد.

۳ - در اصطلاح‌شناسی (terminology) رایج در موسیقی کلاسیک ایرانی، صاحب‌نظران عموماً تفاوت‌هایی میان شیوه، سبک و مکتب قائل می‌شوند؛ اما در موسیقی غرب همهٔ این‌ها را با همان واژهٔ style (که برگردان فارسی‌اش «سبک» است) ذکر می‌کنند. واژهٔ «سبک» در اینجا بر اساس همین نگرش به کار رفته است.

برای رسیدن به پاسخ سؤال‌های پیچیده‌تر (که در ادامه مطرح‌شون می‌کنم) راهگشا نباشه و حتی گیجت‌کنه. بذار روش حل مسئله رو به شیوه دیگه‌ای برات توضیح بدم. با این که ممکنه در ابتدا تفاوت این روش رو با اون چه خودت انجام دادی متوجه نشی، اما در ادامه قطعاً تمایز و کارآمد بودنش توجهت رو به خودش جلب می‌کنه.

○ ○ - مشتاقم که بشنوم.

○ ○ - برای حل یک مسئله همیشه اول به خودت یادآوری کن که سرعت کدوم کشش داده شده و سرعت کدوم کشش مورد سؤاله. دوم، محدوده‌ای رو برای محاسبه انتخاب کن که از هر دو کشش به تعداد عدد صحیح (غیراعشاری) درش جا بشه. سوم، با یک تناسب ساده مسئله رو حل کن.

تعداد کشش مورد سؤال در محدوده مورد نظر	تعداد کشش داده شده در محدوده مورد نظر
سرعت کشش مورد سؤال در محدوده مورد نظر	سرعت کشش داده شده در محدوده مورد نظر

$$\frac{\text{تعداد کشش مورد سؤال در محدوده مورد نظر} \times \text{سرعت کشش داده شده در محدوده مورد نظر}}{\text{سرعت کشش مورد سؤال در محدوده مورد نظر}} = \text{تعداد کشش داده شده در محدوده مورد نظر}$$

○ ○ - اون قسمت «انتخاب محدوده محاسبه» رو متوجه نمی‌شم. چرا باید عدد صحیح باشن؟ می‌شه مثال بزنین؟

○ ○ - علت انتخاب عدد صحیح فقط راحت‌تر شدن محاسبه‌ست. بذار مسئله بالا رو با همین روش حل کنیم. اول این که سرعت کشش سیاه رو به ما دادن و سرعت هر چنگ رو می‌خوان. و اما انتخاب محدوده محاسبه. بذار با نصف یک میزان شروع کنیم. به من بگو در محدوده نصف میزان چند سیاه و چند چنگ جا می‌شه؟

○ ○ - خب، یک سیاه و دو چنگ.

چون یک و دو، هر دو، عدد صحیح هستن، پس نصف میزان محدودۀ محاسبه‌ای مناسبه. حالا با توجه به این محدوده جایگذاری می‌کنیم و می‌گیریم در محدوده نصف میزان یک سیاه جا شده و سرعتش برابر ۶۰ هست. در همین محدوده دو تا چنگ جا شده، پس سرعتش چقدره؟

۱ (تعداد سیاه)	۲ (تعداد چنگ)
۶۰ (سرعت سیاه)	؟ (سرعت چنگ)

حالا این تناسب رو حل می‌کنیم که جوابش می‌شه:

$$\frac{2 \times 60}{1} = 120$$

می‌فهمم. ولی هنوز روش انتخاب محدوده محاسبه برام روشن نیست. مثلاً آیا می‌تونستیم محدوده یک میزان رو هم انتخاب کنیم؟
بذار امتحان کنیم. به من بگو در محدوده یک میزان این سؤال چند سیاه و چند چنگ جا می‌شه؟

خب، دو سیاه و چهار چنگ.

چون دو و چهار، هر دو، عدد صحیح هستن، پس یک میزان محدودۀ مناسبه. خب، حالا تناسب رو می‌بندیم.

۲ (تعداد سیاه)	۴ (تعداد چنگ)
۶۰ (سرعت سیاه)	؟ (سرعت چنگ)

در محدوده یک میزان دو سیاه جا می‌شه که هر کدوم برابر ۶۰ هست. در همین محدوده چهار چنگ جا می‌شه. پس سرعتش رو محاسبه می‌کنیم که می‌شه $\frac{4 \times 60}{2}$ و باز هم جوابش می‌شه ۱۲۰. می‌بینی که جوابش تغییر نمی‌کنه؛ تنها اعداد تناسب‌مون بزرگ‌تر شدن. پس برای راحتی

قطعه ۵۱

♩ = 420 - ...

13/16

